

Factsheet Digitale veiligheid

Lokaal bestuur in een digitaliserende samenleving: ontwikkeling van een handelingskader

Inleiding

NHL Stenden Hogeschool schreef in opdracht van de VNG een essay om inzicht te bieden in toekomstige ontwikkelingen op het gebied van digitale veiligheid, zodat er nu al op geanticipeerd kan worden. Aan de hand van toekomstscenario's is een essay met een handelingskader geschreven dat gemeenten kan helpen, zodat zij ook in de komende 5 tot 10 jaar goed voorbereid zijn op bestuurlijke uitdagingen rondom digitale veiligheid. Deze factsheet toont de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek en een richting aan bestuurlijk handelen binnen een veiligheidsdomein waar digitalisering steeds belangrijker wordt.

Opbouw en uitkomsten

In de *'Agenda Digitale Veiligheid 2020-2024'* van de VNG staan drie gemeentelijke taakgebieden: (1) informatiebeveiliging, (2) digitale incidenten en crisis en (3) digitale criminaliteit. Het eerste taakgebied is in het essay buiten beschouwing gelaten. Informatiebeveiliging is voor gemeenten weliswaar van groot belang, maar informatiebeveiliging geldt voor *iedere* organisatie. Het is, en daar draait het om, geen typische gemeentetaak zoals 'openbare orde en veiligheid'.

De twee typisch gemeentelijke taakgebieden (2 en 3) zijn in het essay uitgewerkt in vier gemeentelijke taakgebieden:

(i) regie voeren op digitale weerbaarheid van mens en organisatie, (ii) eisen stellen aan digitale veiligheid bij vergunningplichtige activiteiten, (iii) optreden tegen het online aanzetten tot of aanjagen van een ordeverstoring en (iv) optreden bij cybercrises. Op die vier gebieden kunnen gemeenten verdere stappen zetten; zie onderstaande figuur.

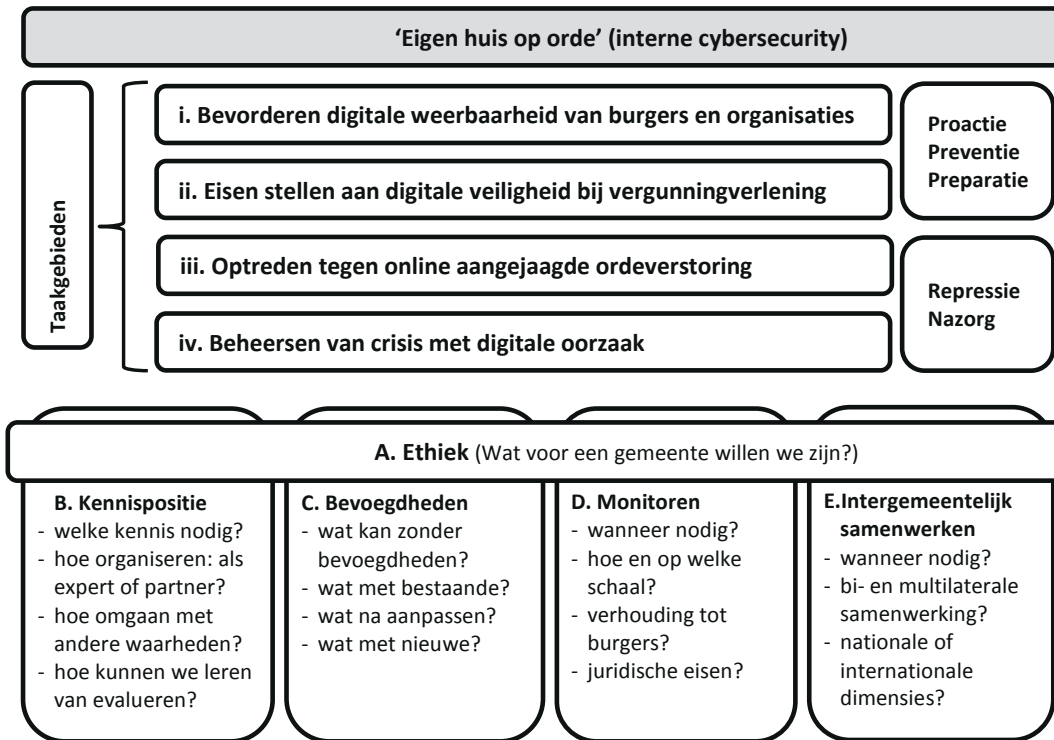
Om een antwoord te vinden op de vraag waarmee gemeenten aan de slag dienen te gaan, is gebruikgemaakt van scenario's. De scenario's zijn overwegend gebaseerd op de inzichten die de onderzoekers de laatste vijf jaar hebben opgedaan met hun onderzoek op het gebied van rechtshandhaving en technologie en op kennis van de literatuur over het gemeentelijke digitale veiligheidsdomein. Interviews met experts zijn gebruikt ter validering en aanvulling van de scenario's. Bij het ontwikkelen van de scenario's is rekening gehouden met maatschappelijke ontwikkelingen die gepaard gaan met digitalisering: een toenemende maatschappelijke complexiteit en (desondanks) een toename in organisatie- en informatievermogen bij burgers en organisaties. Uit de veertien scenario's destilleren we vervolgens vijf hoofdlijnen die dienen als aandachtsgebieden: vier inhoudelijke hoofdlijnen en ethiek als hoofdlijn die de andere vier doorsnijdt. De hoofdlijnen omvatten de in de scenario's terugkerende, expliciete of onderliggende thema's waarmee gemeenten aan de slag kunnen gaan en volgens de scenario's dus zouden moeten gaan, om slagvaardig te zijn in een digitale samenleving.

Voorbeelden van scenario's zijn

Verstoring van de online orde (bevoegdheden), nepnieuws door een actiegroep (kennispositie), stelselmatig informatie verzamelen (monitoren), netwerkcomplexiteit (intergemeentelijke samenwerking).

Hoofdpijnen

- Kennispositie.** Werken aan een kennispositie voor bestuurlijke handhaving in een digitale samenleving.
- Bevoegdheden.** Evalueren en waar nodig actualiseren van bevoegdheden.
- Monitoren.** Op de hoogte blijven van wat er speelt in de samenleving.
- Intergemeentelijk samenwerken.** Waar nodig realiseren van intergemeentelijke samenwerking.
- Ethiek,** een lijn die de andere vier doorsnijdt: het vaststellen van morele of ethische uitgangspunten.

De vijf hoofdpijnen of aandachtsgebieden staan niet los van elkaar. Ze beïnvloeden elkaar op vele manieren. De figuur geeft een schematische presentatie van het handelingskader voor gemeenten, een vertrekpunt voor het zetten van de laatste stap: het ontwikkelen van concrete werkwijzen oftewel een handelingsrepertoire, bijvoorbeeld vastgelegd in protocollen. Aldus vergroten gemeenten hun vermogen tot handelen in een digitaliserende samenleving. Vertrekpunt voor gemeenten zijn hun vier taakgebieden i t/m iv. Op elk van die gebieden kunnen zij een handelingsrepertoire uitwerken, steeds met inachtneming van de vijf aandachtsgebieden 'kennispositie', 'bevoegdheden', 'monitoren', 'intergemeentelijk samenwerken' en 'ethiek'. Ethiek, en daarmee de vraag 'Wat voor een gemeente willen we zijn?', heeft daarbij een aparte positie. Ze vraagt om behandeling op in elk geval gemeenteniveau, uiteraard voorafgaand aan het op een bepaald taakgebied uitwerken van een handelingsrepertoire. Bij de aandachtsgebieden staan aandachtspunten die dienen als handvatten bij het ontwikkelen van concrete werkwijzen.

Opdracht aan gemeenten

- Het handelingskader geeft een kader maar nog niet de handelingen.
- Nu is het aan gemeenten om dat kader verder in te vullen door antwoorden te formuleren op de vraag: hoe gaan we het doen?
- Opdracht: Werk op de vier taakgebieden concrete werkwijzen / protocollen uit.
Ga bij elk van de taakgebieden uit van de aandachtspunten A t/m E.
Concrete werkwijzen zijn onder andere vaststellen van protocollen van best practices, proefprocessen, experimenten, evaluaties en onderzoek (effectiviteit, wat werkt).
Vanuit de Agenda DV ondersteunt de VNG gemeenten met verder onderzoek en praktijkvoorbeelden. Zie [vng.nl](https://www.vng.nl).

Meer informatie

Prof. dr. Wouter Stol wouter.stol@nhlstenden.com en Dr. Willem Bantema willem.bantema@nhlstenden.com

Oktober 2021